

15. Суслов В. А. Герменевтика права / В. А. Суслов // Известия высших учебных заведений. Правоведение. — 2001. — № 5. — С. 4–11.
16. Левяш И. Я. Культурология : учеб. пособие / И. Я. Левяш. — М. : Айрис-пресс, 2004. — 576 с.
17. Оборотов Ю. М. Герменевтический метод у правознавстве / Ю. М. Оборотов // Вестник Одесского института внутренних дел. — 2000. — № 1. — С. 19–21.
18. Мережко А. А. Юридическая герменевтика и методология права / А. А. Мережко // Проблемы философии права : міжнародний часопис / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Чернівці, нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. — К. ; Чернівці : Рута, 2003. — Т. 1. — С. 159–162.
19. Філософія права: проблеми та підходи : навч. посіб. / за заг. ред. П. М. Рабіновича. — Л., 2005.
20. Овчинников А. И. Правос мышление в герменевтической парадигме / А. И. Овчинников. — Ростов н/Д : Изд-во Рост. гос. ун-та, 2002. — 285 с.

Анотація

Завальнюк В. В. Антрополого-герменевтичний підхід до характеристики правової реальності: становлення концепцій. — Стаття.

Юридична антропологія є необхідною реакцією на абстрактність і схематизм змісту переважно нормативістських концепцій права, заснованих на звичайному емпірично-аналітичному методі дослідження, тобто на аналізі того або іншого попереднього припущення, що має форму дефініції. Взаємодія антропології та герменевтики дозволяє розкрити нові риси правової реальності.

Ключові слова: юридична антропологія, правова герменевтика, правова реальність, методологія юридичної науки.

Summary

Zavalniuk V. V. Anthropological-Hermeneutical Approach for the Characteristics of Legal Reality: Genesis of Conceptions. — Article.

Legal anthropology is a reaction on abstract character of normative conceptions of law. Those conceptions usually based on empiric method of research, another words — on analysis of definitions. The correlation between legal anthropology and hermeneutics allow to show the new features of legal reality.

Keywords: legal anthropology, legal hermeneutics, legal reality, methodology of jurisprudence.

УДК 101.3/8:801.73(430)

О. А. Івакін

РОЛЬ ГЕРМЕНЕВТИКИ М. ГАЙДЕГГЕРА У РОЗУМІННІ ПРЕДМЕТА І МЕТОДУ ФІЛОСОФІЇ

Прояснюючи початковий зміст тих або інших слів, виразів і фрагментів філософського тексту, М. Гайдеггер тим самим прояснює основний зміст філософського світогляду авторів досліджуваних ним текстів, а зрештою і набагато більше — початковий зміст, значення і націленість самої філософії як способу освоєння світу.

Ось, виходячи з цієї тези, і хотілося б поміркувати про значення методу герменевтики Гайдеггера як для історико-філософського дослідження взагалі, так і для поглиблення розуміння того, що таке філософія. Почати, безумовно,

слід з обдумування деяких моментів змісту статті Гайдеггера, яка так і зветься: «Що це таке — філософія?» [1].

У цій статті М. Гайдеггер у центр своєї уваги ставить саме слово «філософія», вважаючи, що широко відомий переклад цього слова — «любов до мудрості» потребує серйозного переосмислення. Гайдеггеру важливо з'ясувати, що є в даному випадку любов'ю і на яку саме мудрість вона спрямована.

Гайдеггер вважає, що слово *φιλοσοφός*, до якого сходить слово *φιλοσοφία*, пустив у хід Геракліт. *Φιλοσοφός* — це людина, любляча *σοφόν*. Про те, що таке *σοφόν*, поговоримо трохи пізніше, а спочатку подивимося, що, за Гайдеггером, для філософії означає слово «любити».

«Любити означає тут, в гераклітовському значенні, *ὀμολογεῖν*, говорити так, як говорить *Λογός*, тобто відповідати *Λογός*. Ця відповідність співзвучна *σοφόν*. Співзвуччя є *ἀρμονία*. Те, що одна сутність взаємно пов'язує себе з іншою, що обидві вони спочатку приладнуються одна до іншої, бо знаходяться в розпорядженні одна у одної, — ця *ἀρμονία* є відмінність *φιλεῖν*, любові в розумінні Геракліта» [1, 116].

З приводу ж слова *σοφόν* Гайдеггер дає таке роз'яснення: «Що дане слово говорило Геракліту, передати важко. Але ми можемо прояснити це, слідуючи власному гераклітівському тлумаченню. Отже, то *σοφόν* говорить ось що: *Ἐν Πάντα* «одне (є) все». «Все» розуміє тут: *Πάντα τὰ ὄντα*, ціле, все суще. Все суще в Бутті єдине. *Σοφόν* говорить: все суще є в Бутті. Кажучи більш строго — Буття є суще. При цьому «є» є перехідним дієсловом і означає «зібране». Буття збирає суще як суще. Буття є збирання — *Λογός*» [1, 117].

Для нашого слуху, — говорить Гайдеггер, — це звучить тривіально, що тут особливого? — весь світ знає це: суще належить Буттю. «Та все ж саме те, що суще перебуває зібраним в Бутті, що суще з'являється в світлі Буття, здивувало греків. Сущє в бутті, — це стало для греків найдивнішим» [1, 117].

Отже, винахід греків полягав у тому, що «одне (є) все».

Дану принципову новизну форми грецького мислення К. Мамардашвілі висловлює таким чином: «Фактично, греки встановлюють аксіому або постулат буттєвого мислення або мислення про буття, або, вірніше, мислення через буття про все інше. Мислення через буття про існуюче» [2, 264]. Творці філософії, вважає Мамардашвілі, винайшли нову форму мислення, згідно з якою всі існуючі предмети можна помислити тільки через їх буття, яке існує завжди в незмінних формах, завжди одне, завжди завершено. Причому найважливіше тут те, що філософське мислення є «мислення через буття про існуюче», а не навпаки — не отримання «пісної абстракції» буття із спостереження за безліччю існуючих речей.

Характерному для міфологічної і буденної свідомості розумінню загального як абстрактно-загального перші філософи протиставили принципово інше розуміння загального, що дозволяє вчинити справжній переворот у баченні співвідношення людської думки і предметів мислення: відтепер наша думка придбала можливість не тільки линути від одиничних чуттєвих речей і подій до їх абстрактно-загальної ознаки, але і, навпаки, рухатися від загального і умоглядного — до одиничного і чуттєвого.

Виникнення філософії означало, таким чином, народження нового, розумного мислення, що базується на здатності мислителя бачити невидиме — бачити те, що пізніше Платон назве ідеями, ейдосами.

На жаль, ані Гайдеггер, ані Мамардашвілі не роблять висновку, який автору даної статті здається абсолютно очевидним: оскільки виникнення філософії знаменує собою народження розумного мислення, остільки воно одночасно означає і народження діалектики як методу розумного мислення. Більш того: відтепер діалектика стає не тільки методом, але і предметом філософії. Перша у наш час зветься суб'єктивною, а друга — об'єктивною діалектикою.

Виникнення принципово іншого, в порівнянні з існуючим до народження філософії, розуміння категорії загального необхідно супроводжувалося і появою такого найважливішого елемента розумного мислення, як прагнення дослідника виводити всі явища з цього загального, що породжує їх, тобто з буття і його логосу, причому — чисто раціонально. Таким чином, філософія відмовляється від міфологічної традиції пояснювати все на світі одним лише свавіллям богів. Гайдеггер сприймає це логічне нововведення як найважливішу специфіку філософії, що полягає в тому, що вона не може висловлювати свої думки чуттєво, а, отже, ірраціонально: «Відчуття, навіть найпрекрасніші, не мають відношення до філософії. Відчуття прийнято вважати чимось ірраціональним. Філософія ж, навпаки, не тільки є чимось раціональним, а є справжнім держальником розуму» [1, 113].

Ця думка Гайдеггера у багато кого зустрічає неприйняття: філософія в розумінні світу не може обмежуватися суто раціональною формою і відмовлятися від чуттєвих і, можливо, ще якихось нераціональних форм пізнання.

І, треба сказати, Гайдеггер дає тут привід до виникнення подібних заперечень певною своєю надмірною категоричністю і навіть неточністю. Йому, схоже, байдуже, що раціоналізм, позбавлений якого б то не було відношення до відчуттів, сприймається критиками вислову Гайдеггера як якийсь сухий, обмежений і однобічний спосіб мислення.

Спробуємо розібратися в цій проблемі. Раціональне як форма пізнання діалектично протистоїть, по-перше, ірраціональному, по-друге, — чуттєвому, і фраза Гайдеггера дає підставу думати, що він ставить між першим і другим протистояннями знак рівності. Але чи дійсно це так?

Здається дивним, що супротивники вищенаведеного вислову Гайдеггера звертають головну увагу на присутнє в ньому слово «раціональне», але зовсім не приділяють уваги слову «розум». Адже філософію Гайдеггер тут зве «справжнім держальником» саме розуму. Розуму, який філософія винаходить як вищу форму мислення і надбудовує її над розсудком, тобто тією формою мислення, яка існувала вже до виникнення філософії.

Які ж відчуття «прийнято вважати» ірраціональними у людини? Здається, що тільки ті, які вона поки що не змогла (не схотіла або не встигла) висловити в мисленні і мові. Як тільки вона це зробила, її відчуття (і, додамо, віра) приймають раціональну форму. І в такому ось перетвореному, раціоналізованому вигляді, відчуття (у тому числі і відчуття довіри і упевненості) цілком і навіть

абсолютно обов'язково повинні входити в розумне мислення, яке, будучи «наймолодшим» і найдосконалішим способом віддзеркалення дійсності, «знімає», тобто включає в підлеглому і перетвореному вигляді всі попередні, більш ранні способи віддзеркалення (пригадаємо Арістотеля, що вважав, що до складу людської душі входить і «тваринна», тобто чуттєва, сторона [3, 400]).

Причому важливо відзначити, що відчуття входять до складу розуму не тільки як змістовний результат чуттєво-конкретного віддзеркалення ними світу, але також і як необхідний формальний компонент розумної логіки. Напевно, в цьому змісті і слід розуміти вислів — «відчуття-теоретики». В логіці розуму (у філософії як розумній раціональності) «в знятому вигляді» присутні і породжена релігією (у формі одкровення) інтуїція і породжувана мистецтвом творча продуктивна уява, що дозволяє, по-перше, природжені людині «тваринні» відчуття перетворювати на відчуття людські — почуття доброго, піднесеного і прекрасного і, по-друге, сам процес пізнання робити образним і емоційним. У даному випадку йдеться про здатність розумної душі «бачити» сутності (ейдоси), бачити суперечливі властивості будь-якої системи в єдності їх взаємозаперечення і взаємопокладання і переживати при цьому радість, захоплення, подив і т.д., особливо — в процесі інтуїтивного осяяння.

Отже, ми маємо дві форми раціональності: розсудкову і розумну.

Розсудкова раціональність серед цих двох форм виникла історично першою, мабуть, — в ранню, патріархальну стадію існування цивілізації. Вона вже ставить під сумнів властиве міфологічній свідомості розуміння причинності як результату свавілля бажань і дій антропоморфних богів. А ось загальною вона продовжує розуміти в традиції міфології — як абстрактно-загальну ознаку тієї або іншої безлічі узагальнених речей і явищ. І тому розсудок сприяє тому, що суб'єкт, що намагається пізнати світ тільки з допомогою розсудку, дійсно втрачає зв'язок з чуттєвим багатством знання: «Оскільки розсудок діє стосовно своїх предметів таким чином, що розділяє і абстрагує, то він, отже, є протилежністю безпосередньому спогляданню і відчуттю» [4, 202].

І саме ця обставина робить необхідним цю дійсно суху, негнучку, схильну до догматизму раціональність якось доповнювати ззовні, компенсуючи її недоліки одкровеннями стародавніх релігій і чуттєвістю стародавнього мистецтва.

Слова Мефістофеля з «Фауста» Гете — «Теорія, мій друг, сіра, але вічно зелене дерево життя» — стосуються тільки і саме «теорії», створюваної на підставі одного лише розсудку. Розумна ж раціональність не потребує ніяких компенсацій ззовні. «Сірість» теорії і чуттєва конкретність життя переробляються розумною раціональністю і зливаються усередині неї в єдине ціле як моменти пізнання, спрямованого на об'єктивний і конкретний вираз дійсності.

Таким чином, виявляється, що протиставлення двох видів раціональності допустиме лише в історичному, але не в логічному плані: розумна раціональність «знімає» і містить у собі не тільки відчуття і віру, але й історично попередню їй форму раціональності — раціональність розсудкову. Без єдності обох форм раціональності логіка розуму просто не зможе статися і неодмінно переведеться в логіку скептицизму: «Діалектичне, взяте для себе, відособлено від розуму,

виступає, особливо в наукових поняттях, як скептицизм, де результатом діалектики є голе заперечення» [4, 205]. Правда, не треба забувати й про те, що і розсудок може обходитися без розуму тільки у сфері буденного людського мислення і буття, а ось у сфері теоретичного мислення і, відповідно, — в процесі вирішення складних практичних проблем їм обов'язково слід перебувати в єдності і гармонії один з одним.

Література

1. Хайдеггер М. Что это такое — философия? / М. Хайдеггер // Вопросы философии. — 1993. — № 8. — С. 113–123.
2. Мамардашвили М. Лекции по античной философии / Мераб Мамардашвили. — М. : Аграф, 2002. — 309 с.
3. Аристотель. Сочинения. В 4 т. Т. 1. — М. : Мысль, 1976. — 550 с.
4. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики. — М. : Мысль, 1974. — 452 с.

Анотація

Ivakin O. A. Role of hermeneutics M. Heidegger in understanding of object and method of philosophy. — Стаття.

Автор статті розвиває думку Гайдеггера та Мамардашвілі, що виникнення філософії означає появу нової, а саме — розумної, раціональності. Логічним продовженням цього висновку є те, що з моменту виникнення філософії її предметом і методом стає діалектика. Будучи більш багатого і ефективною стосовно історично першої, розсудкової, раціональності, розумна (діалектична) раціональність не просто заперечує її, а включає (діалектично «знімає») в себе як свій власний момент.

Ключові слова: герменевтика, Гайдеггер, філософія, діалектика, предмет, метод, раціональність, розум, розсудок, загальне.

Summary

Ivakin O. A. Role of Hermeneutics by M. Heidegger in Understanding of Object and Method of Philosophy. — Article.

The author of the article develops an idea of Heidegger and Mamardashvili that the origin of philosophy means appearance of new, namely — clever, rationality. Logical continuation of this conclusion is that from the moment of beginning of philosophy its object and method is becoming dialectics. Being richer and more effective concerning historically first, rational rationality, clever (dialectical) rationality not simply denies it, but includes (dialectical «takes off») for itself as the own moment.

Keywords: hermeneutics, Heidegger, philosophy, dialectics, object, method, rationality, mind, ratiom, general.